

введення євро; бачення Великої Британії як самостійного гравця на міжнародній арені.

Є багато досліджень, в яких використовується додаткова низка факторів у якості детермінант інтеграційного процесу, наприклад, англійськість країни, релігія, звичаї та ін. [8]. Однак, ці показники важко формалізувати і їх аналіз виходить за межі економічної науки, тому це ще раз вказує на необхідність міждисциплінарного підходу до вивчення інтеграційних процесів.

Особливу увагу слід приділити такій змінній, як рівень тіншової економіки. На погляд авторів, введення її в гравітаційну модель є об'єктивною необхідністю через її суттєвий вплив. Однак, можливість отримати дані за цим показником протягом досить довгого періоду часу важко, це обумовлено використанням різних методів розрахунку рівня тіншової економіки в різні періоди та не зіставленням даних окремих дослідників.

Аналізуючи результати проведеного дослідження та зіставляючи зі схожими дослідженнями, можна зробити висновок, що міжнародну інтеграцію взагалі й економічну зокрема повною мірою може описати загальна модель міжнародної інтеграції.

Література: 1. Голіков А. П. Математическое моделирование в международных экономических отношениях. – Харьков, 2002. 2. Брижашева О. В. Маркетинг торговли: Учебн. пособ. – Ульяновск: УлГТУ, 2007. 3. Poijhonen P. A tentative model for the volume of trade between countries // *Weltwirtschaftliche Archive*. – 1963. – Vol. 90. – №1. – Pp. 93 – 99. 4. Гончаренко Н. І. Інтеграційний вектор України: гравітаційна модель зовнішньої торгівлі країн ЄС та України // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – №1(79). – С. 78 – 83. 5. Fidrmuc Jan. Stability of monetary unions: Lessons from the break-up of Czechoslovakia / Jan Fidrmuc, Julius Horvath, Jarko Fidrmuc. – Bonn, 1999. – Pp. 20 – 21. 6. Key figures on Europe. *Statistical Pocketbook 2006*. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. – Pp. 15. 7. Бабецька-Кухарчук О. А. Переход к рынку в России и его влияние на международную интеграцию: Препринт WP/2003/04 / О. А. Бабецька-Кухарчук, М. Морель. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. 8. Fidrmuc Jarco. Integration, disintegration and trade in Europe: evolution of trade relations during the 1990-s / Jarco Fidrmuc, Jan Fidrmuc. – Rotterdam, 2000. 9. Ettore Dorrucci The Link Between Institutional And Economic Integration: Insights For Latin America From The European Experience. Kluwer Academic Publishers / Stefano Firpo, Marcel Fratzscher, Francesco Paolo Mongelli // *Open Economies Review*. – 2004. – №15. – Pp. 239 – 260. 10. Panorama of transport // *European Communities*. – 2007. – P. 5. 11. *European Road Statistics 2008*. European Union Road Federation. – Brussels, 2008. – Pp. 29; 52. 12. Handbook on estimation of external costs in the transport sector // *Internalisation Measures and Policies for all external cost of transport (IMPACT). Version 1.1 Delft, CE*, 2008. – Pp. 44 – 45. 13. Smith Graham. Analisis of the cost of transit and World Bank program on transit facilitations in landlocked countries. Regional cooperation in transit transport. World Bank. – Geneva, 2007. – P. 6. 14. Mico Loretan. Indexes of the Foreign Exchange Value of the Dollar // *Federal Reserve Bulletin Winter*. – Washington D.C., 2005. – P. 1.

Стаття надійшла до редакції
28.04.2009 р.

УДК 343.35

Арсененко А. Ю.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ УРОВНЯ КОРРУПЦИИ В УКРАИНЕ И СТРАНАХ С ПЕРЕХОДНОЙ ЭКОНОМИКОЙ

In the article the analysis of corruption level in countries with a transitional economy is conducted on the basis of international ratings information. The cross-correlation analysis of Corruption Perception Index and GDP per capita data is executed. Conclusions about the necessity of system anticorruption policy of the state are done.

В настоящее время страны с переходной экономикой стремятся интегрироваться в мировую экономическую систему путём расширения торговли, инвестиционной деятельности и углубления кооперационных связей с зарубежными субъектами внешнеэкономической деятельности. Существенным барьером, сдерживающим приход зарубежных контрагентов на рынки стран с переходной экономикой, является высокий уровень коррупции в рассматриваемых государствах.

Сравнительной оценкой уровня коррупции в странах мира занимаются многие учреждения, которые на основе анализа данных социологических опросов и экспертных оценок составляют интегральные (агрегированные) индексы. Наиболее авторитетные рейтинги восприятия коррупции, охватывающие страны с переходной экономикой, публикуют исследовательские центры Международной правозащитной организации "Freedom House" (США) и Международного общественного движения по противодействию коррупции "Transparency International" (ФРГ).

Freedom House ежегодно с 1998 г. публикует рейтинг стран с переходной экономикой "Nations in Transit". В секции "Corruption" (составляется с 1999 г.) этого рейтинга на основе экспертной оценки ранжированы 28 государств (исключены страны Азии). Рейтинг отражает восприятие коррупции в сфере государственной службы, бизнес-интересы первых особ государства, законы о финансовых разоблачениях и конфликтах интересов в политике, антикоррупционные инициативы. Оценка основана на шкале от 1 до 7 баллов (1 – min уровень коррупции, 7 – max). Рейтинг-2008 отражает период с 01 января по 31 декабря 2007 г. [1].

Данные рейтинга "Nations in Transit" в последние годы являются одним из источников информации для составления рейтинга "Corruption Perception Index", публикуемого с 1995 г. Transparency International. Оценка каждой страны в этом рейтинге отражает мнения о коррупции в ней со стороны как отечественных, так и зарубежных предпринимателей и аналитиков. Оценка основана на 10-балльной шкале (0 – max, 10 – min уровень коррупции). В 2008 г. рейтинг охватывал 180 стран мира. Рейтинг-2008 отражает уровень большинства параметров оценки по состоянию в 2007 г. [2, с. 2]. На основе рейтинговых данных "Corruption Perception Index" составляется (в отношении рассматриваемых стран – дублирует их) параметр "Freedom from Corruption" рейтинга "Index of Economic Freedom", публикуемого с 1995 г. общественно-политической исследовательской организацией The Heritage Foundation (США) [3, с. 450].

Также Transparency International с 2003 г. публикует рейтинг "Global Corruption Barometer" (Украина в него включена с 2004 г.), который в 2007 г. содержал оценки коррумпированности 14 сфер деятельности и охватывал 60 государств мира (в т. ч. 13 стран с переходной экономикой). Оценки странам присвоены на основании результатов опроса общественного

мнения относительно подверженности разных сфер деятельности коррупции и базируются на шкале от 1 до 5 баллов (1 – совсем не подвержены, 5 – очень сильно подвержены) [4].

Аналізу позицій України в різних міжнародних рейтингах посвящені роботи вітчизняних учених Б. Данилишина, О. Веклича, М. Згуровського, Ю. Гончарова, Ю. Петина, О. Сальника і других, однак вони містять загальні підходи к аналізу національних рейтингів і не розглядають рейтинги сприйняття корупції. Російські учені Г. Сатаров, С. Гуриєв [5], Е. Галицкий, М. Левина і другие в своїх роботах аналізують міжнародні рейтинги сприйняття корупції, однак не зосереджують увагу на порівнянні України і країн з перехідною економікою.

Ціль статті – аналіз позицій України і країн з перехідною економікою в міжнародних рейтингах сприйняття корупції, порівняння рейтингових даних різних дослідницьких установ. К завданням дослідження належать: 1) порівняльний аналіз індексу сприйняття корупції України і країн з перехідною економікою; 2) кореляційний аналіз індексу сприйняття корупції і показателя ВВП на душу населення; 3) порівняльний аналіз рівня корумпованості різних сфер діяльності в Україні.

Порівняльний аналіз індексу сприйняття корупції.

В якості країн порівняння обрані всі перехідні економіки світу: 12 країн СНГ, 10 членів ЄС із Центральної і Східної Європи, 6 Балканських країн і 3 держави Азії. Інформаційною базою дослідження є рейтингові дані Freedom House (Nations in Transit) і Transparency International (Corruption Perception Index) (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс сприйняття корупції в країнах з перехідною економікою [1; 4, с. 27; 6, с. 8 – 9; 7, с. 16 –17; 8, с. 21; 9]

	Freedom House					Transparency International				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Країни СНГ										
Азербайджан	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25	1,9	2,2	2,4	2,1	1,9
Армения	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	3,1	2,9	2,9	3,0	2,9
Белоруссия	5,75	6,00	6,25	6,25	6,25	3,3	2,6	2,1	2,1	2,0
Грузия	6,00	5,75	5,50	5,00	5,00	2,0	2,3	2,8	3,4	3,9
Казахстан	6,50	6,50	6,50	6,50	6,50	2,2	2,6	2,6	2,1	2,2
Киргизстан	6,00	6,00	6,00	6,00	6,25	2,2	2,3	2,2	2,1	1,8
Молдавия	6,25	6,25	6,00	6,00	6,00	2,3	2,9	3,2	2,8	2,9
Россия	5,75	5,75	6,00	6,00	6,00	2,8	2,4	2,5	2,3	2,1
Таджикистан	6,25	6,25	6,25	6,25	6,25	2,0	2,1	2,2	2,1	2,0
Туркменистан	6,25	6,50	6,75	6,75	6,75	2,0	1,8	2,2	2,0	1,8
Узбекистан	6,00	6,00	6,50	6,50	6,50	2,3	2,2	2,1	1,7	1,8
Украина	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	2,2	2,6	2,8	2,7	2,5
Постсоциалистические страны ЕС										
Болгария	4,25	4,00	3,75	3,75	3,50	4,1	4,0	4,0	4,1	3,6
Венгрия	2,75	2,75	3,00	3,00	3,00	4,8	5,0	5,2	5,3	5,1
Латвия	3,50	3,50	3,25	3,00	3,00	4,0	4,2	4,7	4,8	5,0
Литва	3,50	3,75	4,00	4,00	3,75	4,6	4,8	4,8	4,8	4,6
Польша	2,50	3,00	3,25	3,00	3,00	3,5	3,4	3,7	4,2	4,6
Румыния	4,50	4,25	4,25	4,00	4,00	2,9	3,0	3,1	3,7	3,8
Словакия	3,25	3,00	3,00	3,25	3,25	4,0	4,3	4,7	4,9	5,0
Словения	2,00	2,00	2,25	2,25	2,25	6,0	6,1	6,4	6,6	6,7
Чехия	3,50	3,50	3,50	3,50	3,25	4,2	4,3	4,8	5,2	5,2
Эстония	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	6,0	6,4	6,7	6,5	6,6
Балканские страны										
Албания	5,25	5,25	5,25	5,00	5,00	2,5	2,4	2,6	2,9	3,4
Босния и Герцеговина	4,75	4,50	4,25	4,25	4,25	3,1	2,9	2,9	3,3	3,2
Македония	5,00	5,00	4,75	4,75	4,50	2,7	2,7	2,7	3,3	3,6
Сербия	5,00	5,00	4,75	4,50	4,50	2,7	2,8	3,0	3,4	3,4
Черногория	5,00	5,25	5,25	5,50	5,25	-	-	-	3,3	3,4
Хорватия	4,75	4,75	4,75	4,75	4,50	3,5	3,4	3,4	4,1	4,4
Страны Азии										
Вьетнам	-	-	-	-	-	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7
Китай	-	-	-	-	-	3,4	3,2	3,3	3,5	3,6
Монголия	-	-	-	-	-	3,0	3,0	2,8	3,0	3,0

Країни-учасниці СНГ в розглядаємих рейтингах характеризуються слабкою позитивною динамікою оцінок в абсолютному вираженні і порівняльно низьким їх рівнем. Дані двох рейтингів в цілому непротиворечиві. В 2008 г. перші позиції в обох рейтингах з суттєвим відставанням займає Грузія, в четверку лідерів входять також Армения,

Україна і Молдавія. Аутсайдерами є Туркменістан і Узбекистан. В відносному вираженні позиції країн СНГ суттєво відрізняються. В рейтингу Transparency International середі 180 країн світу вони належать до діапазону от середіни списку (Грузія – 67 місце, Армения і Молдова –109, Україна –134) до його кінця (Туркменістан, Узбекистан, Киргизстан – 166 місце).

Постсоціалістическіє країни-члени ЄС-27 характеризуються середі країн з перехідною економікою найбільш високим рівнем оцінок, однак дані двох рейтингів протирічиві (контрадикторні). В відношенні Польщі, Латвії, Словаччії, Словенії і Венгрії, вони відображають протилежну динаміку оцінок. Загальними лідерами є Словенія і Естонія (соответственно 26 і 27 місце в рейтингу Transparency International 2008 г.). Досвід цих країн показує, що особливе значення має системність антикорупційної політики, робота спеціальних органів, оперативно реагуючих на письмові і телефонні звернення, і незалежний аудит на всіх рівнях влади [10, с. 177 – 189]. Аутсайдерами рейтинга є Румунія (70) і Болгарія (72). Останньою ввиду високого рівня корупції керівництво ЄС загрожує припиненням субсидування ряду програм.

Більшість Балканських держав характеризуються максимально близьким рівнем оцінки і загальною позитивною динамікою показателя, явно контрадикторними є лише динаміки оцінок Черногорії і Боснії і Герцеговини. Лідером рейтинга-2008 Transparency International є Хорватія (62 місце), аутсайдерами – Боснія і Герцеговина (92).

Азіатські країни з перехідною економікою – В'єтнам, Китай і Монголія – характеризуються близьким рівнем сприйняття корупції і слабкою динамікою показателя. В 2008 г. в рейтингу Transparency International Китай займав 72 місце, Монголія – 102, В'єтнам – 121.

Кореляційний аналіз індексу сприйняття корупції і показателя ВВП на душу населення. Кореляційний аналіз рівня взаємозв'язку між оцінкою сприйняття корупції і об'ємом ВВП на душу населення (по паритету купівельної спроможності – ППС) оснований на даних по 175 країнам світу, охоплених рейтингом "Corruption Perception Index", по яким існують статистическіє дані Міжнародного валютного фонду. Згідно з результатами аналізу, в 2007 г. (по данним рейтинга-2008) коефіцієнт кореляції як для 175 країн світу (0,81), так і для 31 країни з перехідною економікою (0,82) свідчить про сильну зв'язку між параметрами.

Встановлений рівень кореляційної зв'язку дозволяє побудувати поліноміальну лінію тренда для 175 країн світу (рис. 1) і для 31 країни з перехідною економікою (рис. 2) в системі координат, де по осі абсцис відкладені індексні значення оцінки сприйняття корупції, а по осі ординат – об'єм ВВП на душу населення (по ППС).

В країнах, позиції яких на графиках опинилися значно вище лінії тренда, рівень корупції суттєво вище того, який би відповідав досягнутому показателю ВВП на душу населення. Країни, чиї позиції несуттєво віддалені від лінії тренда, демонструють рівень корупції, адекватним сложившійся в світі ситуації. Країни, позиції яких значно нижче лінії тренда, характеризуються успішністю в подоланні корупції.

Поліноміальна лінію тренда для 31 країни з перехідною економікою во многом відповідає лінії тренда 175 країн світу і показує, що в Естонії, Грузії, Китаї, Монголії і Молдавії рівень корупції суттєво нижче відповідного значення лінії тренда. Одночасно з цим, в Російській Федерації, Білорусії, Казахстані, Чехії і Азербайджані рівень корупції значно вище відповідного значення лінії тренда. Оцінка рівня корупції в Україні вище відповідного значення лінії тренда для 175 країн, але максимально близька до лінії тренда для країн з перехідною економікою. Це свідчить про те, що сложившійся в Україні ситуація репрезентативно відображає наявність проблем в сфері боротьби з корупцією в країнах з перехідною економікою.

Рис. 1. Полиномиальный тренд для 175 стран мира (составлено автором на основе данных [1; 11])

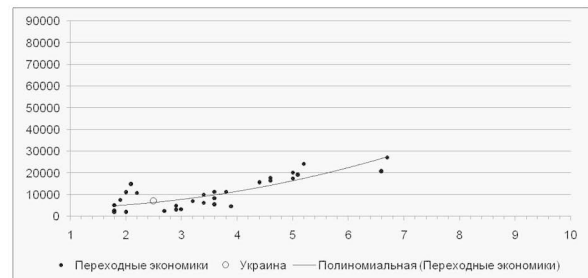

Рис. 2. Полиномиальный тренд для 31 страны с переходной экономикой (составлено автором на основе данных [1; 11])

Сравнительный анализ уровня коррумпированности по сферам деятельности. Согласно данным рейтинга "Global Corruption Barometer" в Украине к высококоррумпированным сферам относятся судебная система, политические партии, парламент, правоохранительные органы, налоговая служба и система здравоохранения. Сравнительно низкий уровень коррумпированности свойственен церковным учреждениям. Большинство показателей характеризуются слабой динамикой. В 2005 г. по сравнению с 2004 г. уровень коррумпированности в целом снизился, однако уже в 2006 г. вернулся на исходные позиции (табл. 2).

Таблица 2

Уровень коррумпированности различных сфер деятельности в Украине

[12, с. 18; 13, с. 19; 14, с. 22; 15, с. 22]

	2004	2005	2006	2007
Политические партии	4,3	3,9	4,2	4,1
Парламент	4,3	3,8	4,2	4,1
Частные предприятия	4,0	3,8	4,0	3,9
СМИ	3,4	3,1	3,1	3,2
Армия	3,1	3,0	3,1	3,1
Неправительственные организации	3,0	3,0	3,0	3,2
Церковь	2,0	2,3	2,2	2,3
Система образования	3,9	3,8	3,8	3,8
Судебная система	4,2	4,1	4,2	4,2
Здравоохранение	4,1	4,0	3,9	4,0
Правоохранительные органы	4,3	4,1	4,2	4,1
Регистрационные органы	3,4	3,3	3,4	3,4
Коммунальная сфера	3,0	2,5	2,8	3,1
Налоговая служба	4,2	3,6	3,9	4,0
Таможня	4,3	4,1	-	-

В 2007 г. среди 13 стран с переходной экономикой, охваченных рейтингом "Global Corruption Barometer" (Албания, Болгария, Босния и Герцеговина, Литва, Македония, Молдавия, Польша, Российская Федерация, Румыния, Сербия, Хорватия, Чехия), Украина занимает сравнительно низкие позиции. Сравнение абсолютных оценок показывает, что в Украине самый высокий среди рассматриваемых стран уровень коррумпированности правоохранительных органов и налоговой службы. Рассмотрение относительных оценок показывает, что Украина значительно (в 1,3 раза) уступает средним оценкам стран, занимающих более высокие позиции в субрейтингах по уровню коррумпированности налоговой службы и неправительственных организаций. По уровню коррумпированности системы образования, армии и коммунальной сферы Украина существенно (в 1,2 раза) уступает лидерам субрейтингов. По остальным параметрам отставание можно назвать несущественным (в пределах 1,1 раза). Лидером по количеству некоррумпированных сфер является Албания (7 из 14), абсолютным аутсайдером является Босния и Герцеговина, в которой 11 из 14 сфер являются наиболее коррумпированными среди рассматриваемых стран.

Таким образом, можно сделать следующие выводы: 1) страны с переходной экономикой характеризуются существенными отличиями в оценках уровня коррупции, что объясняется различной результативностью противодействия ей.

Близость уровней социально-экономического развития этих стран и общность экономических проблем обуславливает целесообразность обмена опытом в этой сфере. Выявленные противоречия в страновых рейтингах объясняются отличиями в методиках составления индексов, использованием различных источников информации и проявлением субъективизма в оценивании; 2) в сравнении со странами мира, уровень коррупции в Украине выше того, который бы соответствовал достигнутому показателю ВВП на душу населения. Однако среди стран с переходной экономикой этот уровень соответствует общей закономерности; 3) уровень коррумпированности различных сфер деятельности в Украине в целом выше показателей других стран. Наиболее сложная ситуация сложилась в сфере налогообложения и правоохранительных органах.

Вышеизложенное обуславливает целесообразность использования положительного опыта других стран с переходной экономикой, предусматривающего деятельность специальных антикоррупционных органов и проведение независимого аудита на всех уровнях власти. Реализация в Украине системной антикоррупционной политики позволит сделать прозрачнее взаимоотношения экономических субъектов с органами власти, что существенно облегчит участие на отечественном рынке зарубежных субъектов ВЭД и положительно отразится на экономических показателях развития государства.

Литература: 1. 2008 Corruption Perceptions Index // Transparency International. – http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008/cpi_2008_table. 2. Lambsdorff J. G. The Methodology of the Corruption Perception Index 2007 // Transparency International and University of Passau, 2007. – 15 p. 3. 2009 Index of Economic Freedom // The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, 2009. – 455 p. 4. Transparency International Annual Report 2007 / By edition I. Denker, M. Sidwell. – Berlin: Druckhaus Berlin, 2008. – 56 p. 5. Гуриев С. Что известно о коррупции в России и можно ли с ней бороться? // Вопросы экономики. – 2007. – №1. – С. 11 – 18. 6. Transparency International Annual Report 2004 / By edition J. Kotalik, T. Ahmed, A. Poroznuk. – Berlin: Köllen, 2004. – 21 p. 7. Transparency International Annual Report 2005 / By edition A. Poroznuk. – Berlin, 2006. – 29 p. 8. Transparency International Annual Report 2006 / By edition A. Poroznuk. – Berlin, 2006. – 33 p. 9. Corruption Ratings 2008 // Freedom House. – <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=436&year=2008>. 10. Global Corruption Report 2003 // Transparency International. – Berlin, 2003. – 352 p. 11. World Economic Outlook Database, October 2008 // International Monetary Fund. – <http://imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/weodata/weoselgr.aspx>. 12. Global Corruption Barometer 2004 // Transparency International. – International Secretariat. – Berlin, 2004. – 22 p. 13. Global Corruption Barometer 2005 // Transparency International – International Secretariat. – Berlin, 2005. – 28 p. 14. Global Corruption Barometer 2006 // Transparency International – International Secretariat. – Berlin, 2006. – 29 p. 15. Global Corruption Barometer 2007 // Transparency International. – International Secretariat. – Berlin, 2007. – 24 p.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2009 р.